

MASSIMO FUSARELLI

SVATÝ NEKLID

ŽIVOT FRANTIŠKA Z ASSISI

1.

Těžké začátky

Františkova matka a jeho narození

Tentokrát se paní Pica s nepřítomností svého manžela nesmířila, jakkoli si uvědomovala, že ji neopouští z nedostatku lásky. Dobře věděla, že ji Petr miluje, a to i přes jeho hrubé způsoby. A je jasné, že obchodník s látkami musí cestovat, někdy i do dalekých krajin, kde se vyrábí nejcennější zboží. Seděl už na koni, když jí řekl, že pán domu se práce musí starat o dobré jméno a zabezpečení rodiny, i kvůli dítěti, které je na cestě.

To však nic nemění na tom, že je těhotná a brzy by měla porodit jejich první dítě. Už několik dní má velké bolesti a na vlastní kůži zakouší náročný úděl nastávající matky.

Již delší dobu se cítila osamělá. Pocházela z Francie, z provensálského kraje – původně se jmenovala Pica de Bourlemont a pro mnohé místní lidi byla stále jen „ta cizinka“. V těchto dnech pocítovala vzdálenost od vlasti ještě palčivěji. Stýskalo se jí po mírnějším podnebí, melodičtější řeči, po vůni moře a rybách připravovaných na francouzský způsob. Žila sice v blahobytu a nikoho ani ve snu nenapadlo, že by ji nerespektoval, ale neměla blízko nikoho z rodiny. Vnímala kolem sebe neviditelnou bariéru, chlad, z něhož jí někdy běhal mráz po zádech. A nepomohla ani

dobře míněná slova útěchy, která jí čas od času řekla jedna manželova teta, když se objevila ve dveřích jejího pokoje: „Buď klidná, služky všechno zvládají, odevzdej se i s dítětem do rukou Božích.“ Nemusela jí připomínat, že porod je velmi nebezpečný. Měla chuť jí něco odseknout, ale ze slušnosti to neudělala, jen se pousmála.

Zachumlala se do deky. Venku přšelo a zářijový chlad, roku 1181 větší než obvykle, se vkrádal i do domu, navzdory plápolajícím ohni v krbu. Služebnictvo by nedopustilo, aby vyhasl.

Myšlenky ji navrátily do doby, kdy opustila dům svého otce a svoji rodinu, aby následovala onoho kupce, který přicestoval z daleka. Nikdy by si nemyslela, že odejde žít do údolí u Spoleta, o němž tehdy ani netušila, kde se nachází. Petra Bernardoneho v její rodině znali, její otec s ním obchodoval. Manželství bylo dojednáno téměř bez ní, šlo o smlouvu mezi rodinami. Věděla, že ji to dříve či později čeká, stejně jako kteroukoli ženu v té době. Musela se smířit s tím, že odejde daleko od domova. Naštěstí záhy zjistila, že se jí na tom poněkud obhroublém umbrijském kupci leccos líbí. Možná jí dodával pocit bezpečí. Měl drsnou povahu, to ano, ale nikdy ji neponižoval, naopak ji velice ctil.

S touto útěchou odcestovala právě před rokem do Assisi. Cesta byla dlouhá, a když dorazila na místo, zaujala ji krása té krajiny. Město, ve kterém měla strávit zbytek svého života, se rozkládalo v ústí malebného údolí. Zalíbilo se jí už z dálky. Připadalo jí bezpečné, chráněné a přívětivé jako hnízdo ukryté uprostřed mohutných hradeb na úbočí hory. „To je hora Subasio,“ poznamenal manžel. „Kolem ní a za ní se nacházejí další městečka: Spello, Norcia, Foligno, Spoleto... Samozřejmě ne tak krásná jako Assisi.“ Kamkoli se člověk podíval, obzor vypadal jako rozbouřené moře, díky

kopcům a zvlněným horským hřebenům. Svými zaoblenými tvary vzbouzely pocit klidu. Rovněž všudypřítomné kvetoucí olivové háje, ač nepřliš rozlehlé, jako by zmírňovaly hrozbu lesa, který se rozprostíral všude kolem cesty. Podzimní světlo bylo intenzivní, ale uklidňující.

Poté co malá karavana prošla bez potíží městskou branou střeženou zbrojnoši – naopak je uctivě pozdravili –, pustila se do spleti úzkých uliček. Město bylo vystavěno z převážně tmavších kamenů, které střídaly světlejší, jež vynikaly. Líbily se jí domy vyhlazené sluncem a staletými, pospravované zdi, klenby a praskliny, kamenné dláždění... Všechno zde vypadalo stroze, ale přívětivě. Bylo zrovna po dešti a slunce jako by si pohrávalo s lesklými kameny a vytvářelo nekonečné množství duhových barev. Ve vzduchu se vznášel modravý opar... A nakonec se před nimi vynořil důstojný a pevně postavený dům. Město Assisi, tolik odlišné od toho, v němž se narodila a vyrostla, bude už navždy jejím domovem. Je to krásné, místy až přepychové sídlo, ale stále jí připomíná, jak jiné bylo její rodiště na pobřeží omývaném Středozemním mořem, kolem nějž se rozprostíraly nekonečné louky.

Samozřejmě ani v jejím rodném městě nebyla nouze o povýšenecké příbuzné. Jedna teta jí před odjezdem radila, aby do nového domova vešla se vztyčenou hlavou a nikdy se těm lidem nepodřizovala. Ano, přesně tak to řekla – „těm lidem“. Kdoví proč, říkala si tehdy Pica. Nyní už měla jasnější představu.

Ostatně každá cizí země zůstává vzdálená a možná i hroživá, dokud ji nepoznáte. Ženy, které znala ve své vlasti, ale i tady v Assisi, většinou nikdy neopustily svá rodná města, tam jejich svět začínal i končil. Proto byly vůči cizincům tak nedůvěřivé. „Nepotřebujeme je! Není tu snad dost našich

žen, které mohou rodit i pracovat?“ Pica ale poznala cestování a její manžel jezdil všude možně, proto věděla, že tomu tak není. Svět je obrovský, jen je pro mnohé těžké si to připustit.

„Paní, budete si něco přát?“

Trhla sebou, hlas služebné ji vytrhl ze zamyšlení.

„Jen trochu vody. Přines mi džbán, prosím,“ odvětila.

Tady byla doma, v bezpečí. Dny tiše plynuly a ona zatím nikdy nezakusila takové protivenství, aby se musela bránit. Tak proč se nyní cítí tak osamělá? Zmocnil se jí neklid. V mysli jí vytanulo něco zvláštního – jestli po odchodu z vlasti vůbec kdy vstoupila do tohoto domu. Kde byla doteď její duše, kým vlastně je? Možná to ani sama neví... Měla by se však uklidnit: pokud se bude rozrušovat, mohlo by se to přenést na dítě.

Možná ji přišel uklidnit sám anděl strážný, protože ji náhle napadlo, že vykořenění nemusí být jen negativní pocit. Existuje přece vnitřní neklid, díky němuž se člověk cítí doma všude a nikde, vnitřní trýzeň, která člověka nutí dozrávat, posouvá ho dál. Petr v sobě takový neklid jistě měl. Přenesl ho i na ni? Občas v sobě vnímala intenzivní sílu duše, puzení nespokojit se s tím, co je, oddat se hledání něčeho neznámého, skrytého lidským očím. Chtěla by objevovat nová místa, poznávat nové lidi... Snad proto se v Assisi cítila tak osamělá, i když bydlela v útulném domě kupce Petra. Neuměla se spokojit se stále stejnými obzory, s předem danými úkoly, s povinnostmi naplňovat očekávání druhých. Čím více jí bylo zřejmé, že lidé kolem ní jsou s tímto způsobem života spokojeni, tím více ji dusil a přála si z něj uniknout. Ale tento neklid možná není jen zlem, jehož by se měla snažit zbavit. V tu chvíli si poprvé uvědomila, že si jej může vpustit dovnitř, že jej může přijmout. Kam to však povede?

Pomyslně stanula na hranicích neznámé krajiny. Do té doby ji nikdy nenapadlo, že lidské srdce může toužit po širších obzorech, a pokud se je nevydá hledat, cítí se utlačené a uzavře se do sebe. Dítě se v ní pohnulo, skoro jako by s ní souznělo a chtělo vyjádřit svůj souhlas. Nebo jí snad právě ono vnuklo tyto myšlenky? Mělo to něco společného s dveřmi, které se před ní otevírají? A předvídal snad syn, který se chystal přijít na svět bez otce, že si jeho nepřítomnost ponese v sobě životem jako dýku, jako nutkání jít stále dál, neustále překračovat hranice?

Pica jen zavrtěla hlavou a usmála se. „Strachy šestinedělky,“ zašeptala si pro sebe. Ale po letech, když chlapec vyrůstal, otevřeně prohlašovala, že z něj nebude jen tak někdo: „Co myslíte, že z mého syna bude? Uvidíte, že se stane po zásluze mužem Božím.“⁷

Připravili pro ni bíle vymalovanou místnost, teplou vodu, měkká plátna a spoustu vonných olejů. Porod jako každý jiný, a přesto se dělo tolik neobvyklých věcí... Že by znamení? Co asi dobrý Pán pro své dítě přichystal?

Otcův návrat

Petr Bernardone se konečně vrátil z obchodní cesty. I když riskoval, že ho začátkem prosince překvapí sněhová nadílka, vydal se na zpáteční cestu, protože se chtěl setkat se svým novorozeným synem. Byl si jist, že to bude chlapec. Měl se mu stát společníkem v mnoha dobrodružstvích, bude to jeho dědic, chlouba jeho života. Manželce

7 FP 583.

by to nepřiznal, ale měl o ni obavy, když ji musel zanechat samotnou v tak náročné situaci.

Za Alpami se seznámil s novými lidmi a udělal dobré obchody: nakoupil těžké vyšívané látky, vyráběné ve Francii a Flandrech. Musel sehnat mezky a dva další povozy, aby naložil všechnu nakoupenou vlnu a plátna. Skvělý obchod, hodlal je za příhodnou cenu dále prodat šlechticům a páním, kteří po nich velice prahli. Ve svém řemesle se vyznal. Ve smlouvání byl tak dobrý, že mu z toho vzešlo další podnikání, které však provozoval ve skrytu: šlo o lichvu neboli půjčování peněz za vysoký úrok. Církev sice tuto praxi odsuzovala, ale byla příliš výnosná a lákavá, než aby se jí vzdal.

Tentokrát se vypravil daleko na sever. V zemích, jimiž procházel, panoval zmatek, lidé chtěli změny v občanském zřízení i v církvi. Někteří vinili duchovenstvo z korupce a odmítali manželství, jiní zase tvrdili, že evangelium lze číst v lidovém jazyce a že je mohou vysvětlovat laici, dokonce i ženy. Některé ženy se nevdaly ani neodešly do kláštera, bydlely ve městech a sloužily chudým. Moc to nechápal, ale neměl na takové záležitosti čas, musel pracovat. Tentokrát však vnímal, že v něm vlivem událostí vyvstává více otázek než obvykle. Zpáteční cestou podél Apenin se i zde setkal s velmi neobvyklými situacemi a postavami, snad jen méně hlasitými. Říkal si, co se to děje, že by to byly důsledky nově nabytého míru? Posledních třicet let Barbarosova armáda terorizovala města na polovině území Itálie. V roce 1174 Barbarossa obléhal i město Assisi, které posléze dobyl a dosadil do něj coby místodržícího chráněnce německého císaře. Nyní, několik let po těchto událostech, se nálady obyvatelstva sice střídaly a nespokojenců bylo víc než dost, ale prozatím převládal každodenní život.

Ano, věci se začínaly měnit. Ve vesnicích i městech vídal zástupy lidí, kteří doufali, že je přijmou uvnitř městských hradeb, protože opustili venkov, který už je nedokázal uživit. Mnozí z nich tábořili vně hradeb, jako by neměli kam jít, jako by neměli žádnou budoucnost.

Ale nebylo všechno špatně. Jak právě zažil, obchody kvetly a měna zdárně obíhala. Práce bylo dost pro řemeslníky i kameníky: městské ulice a náměstí ožívaly výstavbou kostelů, katedrál a paláců. Šlechta již neměla nad městy výhradní moc a jejich vláda na venkově byla stále horší, což potvrzoval odliv rolníků. Ani kláštery nezvládaly spravovat své rozlehlé pozemky jako dřív, tížily je příliš velké majetky a nedostatek pracovních sil. Společnost byla otevřenější, vzrůstal počet obyvatel i jejich vzdělanost. O tom se mohl přesvědčit každý, kdo viděl ruch v ulicích Assisi a Perugia! Zejména ve střední Itálii se objevovala silná touha a boj za získání nových svobod, ve zbytku Evropy nemyslitelných: bylo to snad i díky hrdé a svobodomyšlné povaze našinců? Na mnoha místech vznikaly komuny, přičemž narůstal jejich vliv. Císař i papež museli přistoupit na různé kompromisy, aby předešli vyhrocení situace.

Pragmatický Petr Bernardone si uvědomoval, že se v tom zmatku otevírají nové cesty. Ti, kdo jako on tvrdě pracovali a vydobyli si jméno, měli konečně šanci rychle vyrůst. Byl si vědom toho, kdo je a jak se na něj pohlíží: zbohatlík z prostého lidu, ani šlechtic, ani rytíř. Člověk, který do panských domů vstupoval dveřmi pro služebnictvo a zásobovatele. Prodával látky, ale k tomu měl příjmy z půdy, již vlastnil na venkově, a z několika domů ve městě. Ty se ukázaly jako prozíravá investice, protože s rostoucí urbanizací se poptávka zvyšovala a ceny rostly.

Inu, Bernardone patřil k obchodníkům a řemeslníkům, k městské buržoazii, která navzdory svému nahromaděnému bohatství nepatřila k „lepšími lidem“, k mocenským kruhům aristokratů. Ovšem pokud Assisi bojovalo za svobodu od císařské moci a od nároků moci papežské, bylo to zásluhou lidí, jako byl on, rozhodně ne šlechty! Aristokraté patřili stále více minulosti.

V obchodě naslouchal lidem, slyšel od nich, co se děje v ulicích, a uměl předvídat, co nastane. Procházel tudy svět, stále lidnatější a bohatší, pokud jde o kupní sílu. Vyznal se v cenách svého zboží, dobře věděl, jak vybrané látky prodat, komu a za kolik. Byl si vědom toho, že budoucnost patří obchodníkům, protože peníze se staly klíčovým prostředkem směny.

Starý řád se hroutil. Samotní nevolníci, dokonce i ti, kteří byli donedávna prakticky otroky, získali svobodu a vlastnili malá hospodářství, spořili peníze, obstarávali si vlastní živobytí. Byli tu i vojáci, třída blízka obchodníkům, ale také chudí, často rolníci, kteří se stěhovali do měst. Mnozí z nich zůstanou tam, kde jsou, zatímco on na společenském žebříčku stále stoupá. A všichni ještě uvidí, kam to Petr Bernardone a jeho synové dotáhnou!

Ani on sám, ani šlechtici však ještě netušili, že to budou právě obyčejní lidé jako on, kdo v roce 1198 vyhlásí svobodné město Assisi. Dojde k tomu jen o sedmáct let později! A mělo se tak stát právě díky lidem, jako je Petr, odhodlaným vystoupat po stupních místní společnosti a založit své rodiny v novém světě nejen pro sebe, ale i pro budoucí generace. A mezi tyto odvážné muže měl už patřit i jeho syn, to nemluvně, s nímž se měl nyní setkat.

Petr Bernardone konečně dorazil do Assisi, obtěžkaný vzácnými látkami podle poslední módy. Byl nadšený, že

se mu poštěstila tak výhodná koupě, a už se těšil na další obchody, které se uskuteční v jeho krámku. Byl už takový: jeho světem byla práce, obchodní vztahy, peníze, a především rozkvět jeho města. To zatím patřilo převážně šlechticům, kteří neměli o nic víc peněz než on, ale hleděli na něj svrchu. *Kdo si myslí, že jsou?* říkal si v duchu kupec Petr. Uzavření ve svých palácích, stranou reálného života města, neměli ani tušení, co je v blízké budoucnosti čeká.

Možná právě tyto myšlenky způsobily, že novopečený otec reagoval tak nevrle na jméno, jímž Pica nechala dítě pokřtít. Pojmenovala ho Jan, na počest proroka Jana Křtitele. Manžel ale nemohl dopustit, aby něco bylo jinak, než si usmyslel. Syn se měl jmenovat František (italsky Francesco neboli „Francouzek“), což mu mělo připomínat jeho časté cesty do zemí za Alpami, kde zbohatl a našel svou ženu. Navíc toto jméno bylo zrovna v módě a synova budoucnost tím byla zpečetěna: jednou převezme jeho obchod s francouzskými látkami.

Zkrátka chtěl pro svého dědice jiné, novější jméno. Svět se měnil, bylo třeba jít s dobou. Aby se tehdy člověku dařilo, bylo zapotřebí jisté originality. Petr byl pragmatik. Svou manželku Picu miloval, ale její sny a představy ho dost znervózňovaly, protože mnohé nechápala. Byla to bezpochyby báječná žena, ale měla neklidného ducha. Synek by měl vyrůstat bez přílišného filozofování: ostatně obchod mu to nedovolí a zřejmě ani nové časy, které jsou na obzoru.

Rád by to napravil, i za cenu zopakování křestního obřadu: klidně by sám dítě donesl křivolakými uličkami ke křtitelnici ve starobylé katedrále San Rufino, již právě přestavoval stejnojmenný biskup. Práce bohužel značně zpomalovaly časté spory mezi městskými frakcemi a konflikty se sousedními městy.

Nicméně syn už byl pokřtěn, a tak mu Petr aspoň přidal jméno František. Všichni časem poznají jeho nejstaršího syna, před nímž se rýsuje jedinečná a zajištěná budoucnost.

Aniž by co tušil, zpečetil tím osud svého vytouženého syna. Jméno připomínalo vzdálená místa a z Františka měl vyrůst muž, jehož duše měla záhy zachytit volání dalek. Nikdy se nespokojil s omezenými obzory, malý prostor mu nestačil: jeho život se měl stát neúnavným putováním. A i když zůstane navždy spjat s čistými konturami kamenných domů v Assisi, bude také citlivý na plynutí času a na neustálý rozvoj života. Bude se učit za pochodu... Jako poutník, jako ten, kdo je přitahován dalekými horizonty a vším neznámým, co lze za nimi tušit (pro ty, kdo jsou schopni vidět dál). Jeho život bude utvářen svatým nekli- dem, což u něj nebude jen nejasný pocit.

Obsah

Zkratky v poznámkách pod čarou:

FP – Františkánské prameny I.
FPII – Františkánské prameny II.
L3D – Legenda tří druhů

Předmluva: František coby obyčejný člověk	7
1. Těžké začátky	13
2. „Když jsem byl v hříších“	23
3. Milosrdenství a pokání	49
4. „Nikdo mi neukazoval, co mám dělat“	81
5. „Žít podle svatého evangelia“	105
6. Vyslaní do světa	141
7. Řád se rozrůstá	175
8. Cesta k tajemství Velikonoc	209
Doslov: Touha po míru (kard. P. Pizzaballa)	231
Základní bibliografie	235
Bibliografie v češtině	237
Zkratky	238